

Гаврилюк Людмила Володимирівна,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії проблем
правового та організаційного
забезпечення діяльності Міністерства
ДНДІ МВС України, кандидат
юридичних наук

ВИСНОВОК СПЕЦІАЛІСТА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ

Актуальним питанням сьогодення, що стоїть перед правоохоронними органами є пошук оптимальних шляхів підвищення ефективності протидії кримінальним правопорушенням, а також введення концептуально нових методик розслідування та удосконалення процедури досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Враховуючи, що в загальній кількості розслідуваних злочинів тяжкі та особливо тяжкі складають четверту частину, а злочини невеликої тяжкості або середньої тяжкості, такі як некваліфіковані крадіжки, становлять майже 50 % від усіх розслідуваних, що призводить до затягування органами досудового розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, а також необґрунтованої тяганини при розслідуванні злочинів невеликої тяжкості [1], запровадження інституту кримінальних проступків та внесення відповідних змін до чинного законодавства, в деякій мірі покликані спростити процедуру розслідування правопорушень невеликої тяжкості, а також зменшити навантаження на органи досудового розслідування.

Особливо важливим для вирішення це питання було для органів досудового розслідування Національної поліції, до підслідності яких віднесено здебільшого справи щодо кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я людини, власності та у сфері господарської діяльності, злочини проти честі і гідності особи, громадської безпеки, порядку й моральності, проти докільця та деякі інші злочини. Також, як вбачається із статистичних даних основний тягар із розслідування кримінальних правопорушень покладається на слідчих Національної поліції. Зокрема, згідно із статистичними даними у 2018 році слідчими Національної поліції розслідувалися 2 056 844 кримінальних проваджень. Для порівняння: слідчими Служби безпеки України –

12 272 кримінальних проваджень, слідчими Державної фіскальної служби – 6 821 кримінальних проваджень, слідчими органів прокуратури – 24 995.

На сьогодні Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII внесені зміни до Кримінального кодексу України, якими запроваджено нову класифікацію кримінальних правопорушень, які поділяються на кримінальні проступки і злочини. Також прийняття згаданого закону, дало змогу законодавчо врегулювати застосування норм Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) з питань досудового розслідування проступків, яке здійснюється у формі дізнання та їх судового розгляду. Зокрема, визначено повноваження посадових осіб, які здійснюють досудове слідство проступків, керівника органу дізнання та особливості здійснення дізнання кримінальних проступків. Водночас застосування новітнього законодавства зазвичай викликає певні труднощі щодо апробації його на практиці, що вимагає пошуку оптимальних шляхів у розв'язанні зазначених проблем.

Необхідно зазначити, що поряд із удосконаленням форми досудового розслідування на сьогодні кардинально змінився підхід до процесу доказування у кримінальному провадженні. Зокрема, до процесуальних джерел доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки, крім визначених статтею 84 КПК України (показання, речові докази, документи, висновки експертів), з поміж інших віднесено і висновок спеціаліста.

За загальним правилом, спеціаліст може бути залучений в кримінальному провадженні для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання висновків у передбачених КПК України випадках. Загалом процесуальний статус спеціаліста в кримінальному процесі має багато спільних рис з процесуальним статусом експерта, але між ними є й важливі відмінності.

На відмінно від експерта, спеціаліст не проводить спеціалізованих досліджень документів, доказів, об'єктів та процесів, що містять інформацію про обставини справи. У свою чергу експерт може бути залучений сторонами кримінального

провадження з обов'язковою умовою проведення експертного дослідження.

Згідно зі ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Тобто «фіксація» процесуально важливих результатів дій спеціаліста може відбуватися двома способами – отримання усної консультації сторонами кримінального провадження, та у формі складеного висновку. Відповідно до вимог ч.1 ст. 300 КПК України, висновок спеціаліста має відповідати вимогам до висновку експерта, який є докладним описом проведених експертом досліджень із відповідними висновками, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи (ч. 1 ст. 101 КПК України).

З приводу зазначеного вважаємо, що в нормах КПК України необхідно уточнити з приводу яких питань спеціаліст може надавати усні консультації. Якщо вони стосуються питань, які мають доказове значення по кримінальному провадженню (на відміну від інформації, що міститься в усних консультаціях та стосується, перш за все, правильного режиму застосування аудіо та відеотехніки, тощо), відповідно дані консультації повинні бути оформлені у письмовій формі, як додаток до протоколу.

Також слід зазначити, що в статті 7¹ Закону України «Про судову експертизу» визначені підстави проведення судової експертизи (обстеження і дослідження), в якій також передбачено, що підставою для отримання висновку спеціаліста при з'ясуванні обставин вчинення кримінального проступку є запит службової особи підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, уповноваженої особи іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків [2]. Проте підстави та процесуальний порядок залучення спеціаліста в кримінальному провадженні законодавчо не визначено.

Отже, відповідні зміни у законодавство України, якими впроваджено інститут кримінальних проступків і нову процесуальну форму досудового розслідування сприятиме

розвантаженню слідчих органів досудового розслідування Національної поліції. Проте правові прогалини в інституті кримінальних проступків свідчать про необхідність його вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7279-%D0%B4&skl=9.

2. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/print>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-17. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651.

Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ПІЛЬГОВИХ ІНСТИТУТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Одним із актуальних і дискусійних у вітчизняному кримінальному праві залишається питання запровадження в законодавство кримінального проступку та, зокрема, можливість застосування пільгових інститутів у разі його вчинення.

Так, Законами України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року [1] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 17 червня 2020 року [2] в Кримінальний кодекс України (далі – КК) внесені суттєві зміни, що стосуються інституту кримінального проступку та необхідності у зв'язку з цим вчасно усунути недоліки законодавства.

Відповідно до ч. 2 ст. 12 КК кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за